

WAT KAN NIET EEN SCHEIDTEEKEN TE WEEG BRENGEN!

Gelijk in de meeste landen, maakte men ook bij ons in vroegere tijden, in meerdere en mindere mate, gebruik van de pijnbank, die eerst met het jaar 1798 in ons Vaderland formeel is afgeschaft geworden*. Zij werd reeds vroeger veelvuldig gebezigd, toen de ordonnantiën van FILIPS *den tweeden*, van 1570 †, hare aanwending algemeen bevestigden, en een *scheidteeken*, bij on-

* Zie DE WIND, *bijzonderheden uit de geschiedenis van het strafregt in de Nederlanden*, alwaar men, bl. 1 tot 30, eene *Geschiedkundige beschouwing vindt van het gebruik der pijnbank in ons Vaderland*, waartoe wij kortheidshalve verwijzen.

† Niet zonder grond schijnt men deze ordonnantiën hoofdzakelijk te mogen houden voor het werk van onzen WIGLE VAN AYTTA VAN ZWICHEM, zie VOORDA, in zijne na te noemene verhandeling, bl. 19, en de brieven van WIGLE aan HOPPER, daar aangehaald. Vergelijk DE WAL, *de claris Frisiae Jctis*, p. 109, annot., waar hij zegt, dat WIGLE zich daardoor een schoon gedenkteeken zijner wijsheid heeft opgerigt; doch zich omtrent de zekerheid daarvan ook even min stellig uit laat. VAN HALL, *Beschouwing van den verlichten geest en strekking der ordonnantie van 1570*, geeft ook aan WIGLE deze eer, p. 108 vv, *Regtsgeleerde verhandelingen*.

geluk in de ordonnantie op den stijl ingeslopen, daaraan, helaas! nog eene meerdere uitbreiding gaf. In art. 42 dier ordonnantie, namelijk, was het allen Regteren scherpelijk verboden, de pijnbank, of *tortuur*, anders te gebruiken, dan in zaken, waarin het volgens regten toegelaten was; waarop de Wetgever volgen laat: » te weten als » 't stuck zoe claer en die preuve zoe apparent is, » datter nyet en schijnt te resteren, dan die con- » fessio of belijdinge van den gevangenen, om den- » selven ontwijfelijcken te verwinnen; maar daar » geen volle oft halve preuve en is, oft oock daar » die preuve zeker en ontwijfelachtich is, verbieden » wij deseive pijnbank te appliceren." Zoo als dit artikel nu ligt, bevat het eene tegenstrijdigheid; immers de pijnbank mogt dan ook worden gebruikt, zelfs wanneer er volledig bewijs was, daar zij alleen verboden werd, wanneer er geene volle of halve preuve was, terwijl de Wetgever echter onmiddellijk daarop het gebruik der pijnbank verbiedt, wanneer de preuve (het bewijs) *zeker en ontwijfelachtig* was. Weldra gevoelde men dan ook deze tegenstrijdigheid, en om dezelve weg te nemen las men, in plaats van *zeker en ontwijfelachtig*, *onzeker en twijfelachtig*, waardoor men ruim baan had voor de onbepaalde toepassing van dit wreede middel, daar men de pijnbank nu niet alleen gebruikte in zoodanige gevallen, waar de Regter tot zijne geheele en volkomene overtuiging nog de bekentenis des beschuldigten behoefde, maar ook daar, waar reeds volledig bewijs aanwezig was, en dit om het appél voor te komen, hoezeer men ook weder in dit opzigt van een ver-

keerd begrip uitging*. En welke was nu de oorzaak van deze meerdere uitbreiding? Niets dan een enkel scheidteeken te veel, of althans verkeerd geplaatst! In den Franschen tekst namelijk stond: » mais ou il n'y a *plaine*, *demye preuve* ou bien » ou la preuve est certaine et indubitable interdisons » d'appliquer la dite question;” waarvoor men, met weglating der comma, behoorde te lezen: » mais *ou il n'y a plaine demye preuve* ou ” enz., wanneer alles klaar is, en de Wetgever, in overeenstemming met het vorige, *alleen* de pijnbank toeliet, wanneer er ten minste *volledig half bewijs* was, dewijl er anders in zijne oogen te weinig bewijs was, om het gebruik der pijnbank te kunnen toestaan, terwijl daarentegen pijniging overtollig was, zoo dikwijls het bewijs *zeker* en *ontwifelachtig* was. Daar nu echter in den Franschen tekst die ongelukkige comma tusschen *plaine* en *demie* stond, voegde men in den Hollandschen het woordje *ofte* in, en veranderde vervolgens zelfs *onzeker* en *twijfelachtig* †, tegen den uitdrukkelijken tekst aan, gelijk dit zelfs door het Hof van *Holland* is erkend geworden, terwijl ook in de onderscheidene plakkaatboeken *zeker* en *ontwifelachtig* gelezen wordt. Onzen verdienstelijken Fries, den Hoogleraar BAVIUS

* Dit is door VOORDA vrij duidelijk aangetoond, op grond van de Lex 2, c. de appel. recip., vel non. Zie zijne na te noemene verhandeling, pag. 110 sq.

† S. VAN LEEUWEN schijnt het eerst deze lezing in zwang gebragt te hebben, wien VOORDA daarom hevig doorstrijkt, pag. 175 en 373, en vooral pag. 25. De lezing *zeker* en *ontwifelachtig* vindt men ook in het *Charterboek* van SCHWARTZENBERG, III, 826.

VOORDA*, komt de eere toe, deze dwaling duidelijk te hebben aangetoond, waarom hij ook te regt door den beroemden MEIJER † wordt geprezen, die evenwel zeer juist aanmerkt, dat toen deze naauwkeurige en verlichte uitlegger der ordonnantie had bewezen, dat de aangenomene regtspleging op eene tastbare dwaling berustte, dezelve reeds te veel wortelen had geschoten; om te kunnen worden uitgeroeid. Deze dwaling zou echter misschien nog ergere gevolgen hebben gehad, zoo men over het algemeen aan die ordonnantiën zich stipter had gehouden, en hare invoering niet met vele zwaarigheden gepaard ware geweest. In *Holland*

* In zijne hoogst belangrijke uitgave der *Criminele ordonnantiën, verzeld van eene verhandeling over het verstand van de ordonnantie op den stijl en van aanteekeningen. Leyden 1793.* 4to. waarvan met den grootsten lof gewaagd wordt door DE WAL, *de claris Frisiae Jctis*, p. 409.

† *Institutions judiciaires*, l. V, ch. 15, wiens woorden het wel der moeite waard is hier over te nemen: » La » question, avec toutes ses horreurs, était autorisée par la » loi de PHILIPPE II, et l'usage ne l'avait pas restreinte; » au contraire une malheureuse virgule, glissée par erreur » dans le texte original, et suivie avec une maladresse » étonnante dans la traduction Flamande ou Hollandaise, » avait été saisie avec avidité; des coutumes anciennes » avaient été invoquées à l'appui d'un article mal inter- » preté sur une faute typographique. L'usage des cours et » tribunaux avait consacré cette fausse leçon; et lorsqu'un » commentateur plus attentif et plus éclairé vint démon- » trer à l'évidence, que toute la jurisprudence reçue n'était » fondée que sur un erreur palpable, elle avait jetté des ra- » cines trop profondes pour pouvoir être corrigée, surtout » dans un pays où le défaut total de lois écrites donnait à » l'usage et à une série d'arrêts une autorité législative. »

zelf beweerde men, dat zij daar nimmer behoorlijk was afgekondigd, en geene kracht van wet had, hetwelk evenwel door het Hof zelf wedersproken is*. Van onze provincie echter kan men met zekerheid beweren, dat de ordonnantiën van FILIPS daar nimmer in werking zijn gebragt †, zoodat ook hier die dwaling van minder belang kon worden gerekend, en men de pijnbank daar niet zoo ruim toepaste, maar alleen van dezelve gebruik maakte in *halszaken*, en wanneer de overtuiging der Regters niet genoegzaam gevestigd was, en er geene mogelijkheid bestond, om van elders meerdere bewijzen te bekomen. Men handelde hier dus geheel in den geest van art. 42, rigtig opgevat, en veroordeelde meermalen op duchtige bewijzen, ofschoon er dan ook geene bekentenis des schuldigen was, terwijl het Hof louter van ambtswege, zonder aanzoek van den Procureur Generaal, tot de pijnbank besloot, doch nooit dan nadat eene volledige verdediging van den gevangene § en een gewoon

* VOORDA, p. 8 volg.

† VOORDA, p. 14 v. Vergelijk BIRNBAUM, in *kritisch Zeitschrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes*, I B., S. 198, maar inzonderheid DE WAL, in *Bijdragen tot rechtsgeleerdheid en wetgeving*, 1831, N°. 2, bl. 292, die daar zeer te regte op deze belangrijke verhandeling de aandacht gevestigd, en aanmerkelijke teregtwijzingen heeft medegedeeld.

§ VOORDA, p. 16. Vergelijk HUBER, *hedendaagsche rechtsgeleerdheid*, VI b., 22 kap., inzonderheid § 10. SANDE, *decisiones Frisiae*, V, 9, 14, door VAN LEEUWEN te onregte ten zijnen voordeele aangehaald. Zie VOORDA, p. 104.

proces was voorafgegaan, zoodat eene voorloopige procedure, tot het afpersen der bekentenis door middel van de pijnbank, hier geen ingang had gevonden, maar men dezelve alleen bezigde, om het ontbrekende bewijs aan te vullen*.

Intusschen zien wij uit het bovenstaande, van hoe groot belang het is, dat de Wetgever niet dan met de grootste naauwkeurigheid en zorg de eenmaal vastgestelde en aangenomene wetten doe uitvoerdigen, en hier niet te veel op bloote afschrijvers steune, die dikwijls dwalingen kunnen veroorzaken, geheel in strijd met de bedoeling des Wetgevers †, waarvan het door ons bijgebragte een doorslaand bewijs oplevert, en ons tevens in de gelegenheid heeft gesteld, om hulde te doen aan de verdiensten van een' onzer Friesche regtsgeleerden, waarom dit opstel dan misschien ook niet ongeschikt kan worden geacht, om een plaatsje te beslaan in het Mengelwerk, hoofdzakelijk aan *Frieslands taal en letterkunde* gewijd.

* Zeer te regt zegt daaromtrent VOORDA, p. 85:
 » Den gedaagde te dringen tot confessie, zelfs met behulp
 » der pijnbank, om aan den eischer de kosten en omslag
 » van een proces te voeren te besparen, is eene zaak, die
 » ik niet weet, met wat naam men ze noemen moet. Men
 » diende dan ten minste de orde van regtspleging om te
 » keeren, en eerst te procederen tot convictie, en daarna,
 » mits dat de zaak bewezen was, tot confessie.”

† Vergelijk VOORDUIN, *Geschiedenis en Beginselen der Nederlandsche Wetgeving*, I. D., p. 527, zich daar op het bekende spreekwoord beroepende, *pro solo puncto, caruit Martinus asello*, en art. 878, C. P. C. aanhalende.